

XIX õiguskeelepäeva avasõna

Kristen Michal

justiitsminister

Tere, head õiguskeelepäevalised: õigusloojad, filoloogid, õigusteadlased, riigi-ametnikud, kohtunikud, kõik huvilised, kes te olete siia kogunenud, et kuulata ettekandeid ja mõelda kaasa õiguskeele ning ka õigusloome kvaliteedi teemadel üldisemalt.

Tänane, arvult 19. õiguskeelepäev, püstitab küsimuse „Hea seadus – miks keeruline?“

Naljaga pooleks võiks vastata: aga miks mitte?

Mõnele staatusesümbol, teisele töövahend ja kolmandale põnev väljakutse. Näiteks autod on järjest keerulisemaks läinud. Telefonid lähevad järjest keerulisemaks. Isegi külmkapid lähevad keerulisemaks. Kas pole?

Kuid on näha siiski ka meeldivaid vastupidiseid suundumusi. Lugesin hiljuti raamatut varalahkunud Apple'i loojast, juhist ja ideoloogist Steve Jobsist. Sellest raamatust koorus kreedo, et lõppkasutajale peab kõik lihtne olema. Kõik hea peab olema intuiitiivne ja aimatav. Mitte keerukas ja magistrikraadi nõudev.

Kas reeglite ja normide puhul ei võiks äkki samamoodi mõelda? Et kõikide reeglite täitmine on lihtsam, kui see on inimesele, subjektile mõistetav ja arusaadav?

Ehk teisisõnu, hea seadus ei olegi tingimata keeruline – lausa vastupidi: just nimelt lihtsus on hea seaduse peamisi tunnusooneid.

Lihtsus on nurgakivi selguse teel.

Selgus ja arusaadavus tagavad, et kõik mõistavad vajadust seaduse järele ning selle toimet ja mõjusid. Kui nüüd veel korraks õiguse loomise rajalt kõrvale minna – ja mitte kaugele, siiasamasse tänavatele –, siis ma arvan, et paljud, kes sõidavad autoroolis, ei ole tänini mõistnud, miks ei tohi roolis telefoniga rääkida. See ei sega ju kedagi ning automaatkäigukastiga ei ole see isegi mitte ebamugav. Kes meist ometigi poleks enda arvates hea autojuht?

Aga kõik, kellega rääkida – lihtsalt ja selgelt, ja öelda, et kui see ei ole just elu ja surma küsimus, siis telefon kõrva ääres vähendab keskendumisvõimet liikluses –, saavad aru ja ütlevad, et muidugi, seda on vaja meie kõigi ohutuse huvides.

Ja muuseas pole see reegel keeruliselt kirja pandud: ära räägi sõidu ajal telefoniga. Aga millegipärast seda ei täideta. Vean kihla, et ka paljud saalisolijad on seda viimase nädala jooksul teinud.

Ehk pole siis küsimus mitte üksnes seaduste keelelises väljendusvormis, vaid ka selles, et teha nende sisu arusaadavaks, selgitades nende loomise eesmärki?

Aga äkki võiks küsida, kas head seadust luua pole mitte just seetõttu keeruline, et enne seaduse loomist ei arutleta ühiskonna vajaduste üle ega mõõdeta piisavalt selle mõjusid.

Miks ma seda kõike küsin? Sest olen veendunud, et kui seaduse koostamisele ei eelne arutelu kas selle põhimõtete, väärtuste või sisu üle, siis tihti on tulemuseks hea seadus, mida on väga raske arusaadavaks teha.

Kõige lihtsam küsimus on, millist probleemi või küsimust me selle seadusega lahendame. Kas seda on tingimata seadusega vaja teha? Mida tähendab sellise seaduse vastuvõtmine inimestele, ettevõtjatele jne?

Ma arvan, et kui küsitaks rohkem ja peetaks vähem enesestmõistetavaks, võiks tulemus olla arusaadavam ja kvaliteetsem.

Aga tänasesse päeva, veel õiguskeelest endast.

Ka president Ilves ütles 2010. aasta õigusteadlaste päevade avakõnes, et „õigusriik on olemuslikult keerulisem ja dünaamilisem nähtus kui näiteks jalgpallimäng, mille reegleid keeldutakse muutmast ka siis, kui muutuste vajadus on ilmselge nii mängijatele kui pealtvaatajatele. Mida Eesti aga ei vaja, on tarbetult keerutav õiguskeel“.

Teisisõnu: õiguskeel on oluline. Selle abil on võimalik mõista ja avada õigusriigi mis tahes valdkonna sisu. Seda on võimalik teha nii, et see on mõistetav, ja nii, et see näeb tark välja, aga arusaamiseks nõuab valdkonnateadmisi.

On üsna loomulik, et iga õigusteksti taga on nagu jäämäe veealune osa keerukad taustsüsteemid, toimemehhanismid ja ainevaldkonna eripära.

Ja keerulist mõtet ei saa alati väljendada lõpmata lihtsalt, kuid enamasti saab ka keerulist mõtet väljendada selgelt.

Sellele põhimõttele tuginevad kevadel Riigikogus heaks kiidetud õiguspoliitika arengusuunad, millega seati õigusloomele kvaliteedistandard. Nagu teate, pärjas Teenusmajanduse Koda selle äsja parima seaduse tiitliga.

Üks õiguskeele selguse tagajaid on keeleteimetaja. Kuigi normitehnika eeskirjas on juba pikki aastaid olnud nõue, et õigusakti koostamisel peab osalema ka keeleteimetaja, ei ole sellest pahatihti kinni peetud. Nüüd toetavad seda nõuet ka õiguspoliitika arengusuunad, kus rõhutatakse, et eelnõu algataja peab tagama seaduseelnõu keelelise toimetamise.

Head kuulajad!

Ajaloost mäletame kõik küsimust „kas me ikka räägime samas keeles?“. Ma arvan, et õiguskeelepäeval oleks kohane küsida sama.

IT-tööstuses on tihtipeale kõige vajalikum see mees või naine, kes suudab programmeerija juttu nii-öelda tõlkida kliendile ja kliendi soove väljendada programmeerijale ja insenerile. Nii on ka õigusloomes. Ja mis seal pattu salata, tihti on see puuduv lüli õigusteksti kirjutaja ja inimeste mõistmise vahel just poliitik.

Hea poliitik ja riigimees, olgu ta mees või naine, lihtsalt nimetus on selline, pingutab, et rääkida mõlema poolega samas keeles.

Aga äkki võiks õiguskeel ja õigustekst olla ka selline, et see ei vaja nii tihti tõlgi abi? Ja nii õigusaktid kui ka loojad räägiksid rohkem samas keeles nendega, kes nende seaduste järgi elavad, toimetavad või kas või liikleavad?

Ma arvan, et siin on suur roll meil kõigil. Valitsus liigub järjest enam hea õigusloome põhimõtete poole. See pole lühike protsess, aga on ilmselt kasulik kogu ühiskonnale.

Siin saalis olivad kannavad selles kõik erinevat rolli kas kaasaaitaja või kriitikuna.

Seega kokkuvõtteks: hea seadus ei ole tingimata keeruline, vastupidi, lihtsus aitab kaasa ka selgusele.

Head seadust ei ole keeruline teha, kui seaduse tegemisele eelneb arutelu, analüüs ja kaasamine.

Ja ma loodan, et 25. õiguskeelepäeval on meil keeruline aru saada, miks seda kõike juba varem ei tehtud. Sest nagu selleks ajaks on selgunud: omavahel rääkida ei ole keeruline.

Täna ja soovin edukat arutelu!